

In memoriam Györgydeák Zoltán

Györgydeák Zoltán

1942-2005

Türelemmel viselt súlyos betegség után múlt év október 20-án fájdalmasan korán távozott körünkől kedves kollégánk, Dr Györgydeák Zoltán habilitált egyetemi docens, az MTA Doktora.

Györgydeák Zoltán 1965-ben szerzett vegyészdiplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, majd a Bognár Rezső akadémikus vezette Szerves Kémiai tanszéken működő MTA Antibiotikumkémiai Kutató Csoportban kezdődött szakmai karrierje. Itt készítette egyetemi doktori (1971), majd kandidátusi (1985) értekezését. 1991-től a Szerves Kémiai tanszék munkatársaként folytatta kutatói és oktatói tevékenységét egyetemi docensi beosztásban. 1999-ben habilitált, 2003-ban megszerezte az MTA Doktora fokozatot.

Kutatói érdeklődése kezdettől fogva a szénhidrátok és a heterociklusos vegyületek témakörére összpontosult. Egyetemi doktori értekezésében biguanidok gyűrűzárási reakcióit tanulmányozta, kandidátusi disszertációjának témáját monoszacharidok aminosavakkal lejátszódó reakciói képezték, amelyek az esetek többségében szintén heterogyűrűs származékokat eredményeztek. MTA Doktori értekezésében a H. Paulsen professzor hamburgi laboratóriumában elkezdett, és jelentős nemzetközi érdeklődést kiváltó témát bontakoztatta ki az aldopiranozil-azidok szintézisének és reaktivitásának sokoldalú vizsgálatával.

Györgydeák Zoltán vérbeli szintetikus szerves kémikus volt, munkásságával a szénhidrát-kémiai alap kutatások területén alkotott maradandót. A gyakorlati alkalmazások lehetőségeit

azonban soha nem tévesztette szem elől, és állhatatosan törekedett az általa ígéretesnek tartott vegyületek biológiai hatásainak felderítésére. Ezt tükrözi a „Glycoscience: Chemistry and Chemical Biology” (Springer) c. kötetben 2001-ben megjelent, Pelyvás Istvánnal közösen írt két összefoglaló cikke is. Életműve megkoronázásaként tekinthető az a több, mint 500 oldalas monográfiája – ugyancsak Pelyvás István társszerzőségével – amelyhez a Nobel-díjas D.H.R.Barton professzor írt előszót, és amelyet a szakterület egyik alapműveként tartanak számon („Monosaccharide sugars: Synthesis by Chain Extension, Degradation and Epimerization” Academic Press, 1997). Több mint 70 tudományos közleményére eddig több, mint 900-szor hivatkoztak.

Gyümölcsöző kapcsolatokat ápolt több hazai, és külföldi kutatócsoporttal, utóbbiakkal főleg a német nyelvterületen (Németország, Ausztria, Svájc), tekintve, hogy a németet anyanyelvi szinten beszélte. Vendégkutatóként több évet dolgozott együtt a szénhidrátkémia olyan nagyságaival, mint H. Paulsen Hamburgban, vagy A.Vasella Zürichben. Az együttműködések eredményességét közös publikációk sora tanúsítja.

Györgydeák Zoltán alapvetően kutatói alkat volt. Az MTA Antibiotikumkémiai Kutató Csoportban eltöltött több, mint 25 év után került oktatói állásba. Az egyetemi hallgatóssággal azonban mindvégig szoros kapcsolatban állt, elsősorban a szerves kémiai laborgyakorlatok révén, majd előadások, diplomamunkák és doktori értekezések témavezetőjeként. Tárgyi tudása, szakmai ismeretei kivételesen szerteágazóak és mélyek voltak, ezekhez páratlan emlékezőtehetség és éleselméjűség párosult. Kollégák és hallgatók egyaránt tudták: mielőtt irodalmi kutatásba fognának, tanácsos megkérdezni Zolit/a Tanár Urat, és ha Ő nem emlékszik a kérdéssel kapcsolatos irodalmi adatra, akkor nem érdemes a könyvtárban órákat eltölteni: a keresett adat egyszerűen nem létezik!

Különleges adottsága volt a dolgokat – és az embereket! – úgy látni, és láttatni, ahogy senki más. Ritka eredeti, szuverén látásmódja fanyar, olykor metsző humorral párosult. Utóbbi nem mindig bizonyult előnyösnek karrierje szempontjából. Fölényes, enciklopédikus tudása nem tette szakbarbárrá. Figyelemre méltóak voltak pl. rovtani ismeretei. Mély, humán érdeklődése első sorban a szépirodalom szeretetében nyilvánult meg. Kedvencei a német klasszikus és kortárs írók voltak, akiknek műveit eredetiben olvasta. Orosz, francia, vagy – mondjuk – dán szerzők sem voltak azonban ismeretlenek előtte. Igazi reneszánsz egyéniség volt, aki korunk utilitárius, és kis stílusú, anyagias szemléletét, a történet és a méltánytalanságot nehezen viselte, és ezekkel állandó perben állt. Az alábbi sorok – melyek szerzőjét azonnal fölismerné, habár az nem az általa annyira kedvelt és ismert (!) német irodalmi Pantheon lakója – talán minden

gyarló méltatásnál jobban jellemzik kiváló kollegánkat, aki hosszú évtizedeken keresztül társunk volt, de talán mégsem ismertük eléggé. „Mert kit megfürdetett már minden vizeknek búja – Nem szállhat révbe többé kalmárhajók után. – S jelzászlók, tüzek hivalgó gögjét únja – Hogy hidak vak szeme bámuljon rá bután.”

Családjának, önfeláldozó és szerető feleségének, szeretett két lányának és unokáinak fájdalomában osztozunk, Györgydeák Zoltán kollegánk emlékét, szakmai és emberi hagyatékát megőrizzük, és törekszünk méltón ápolni.

Szilágyi László